HALK BİLGİSİ
HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından neşrolunur

Aylık Mecmua

Müdürü:

İzzet Âdil

İÇİNDEKİ YAZILAR

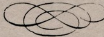

YIL : 2 — **1 Mart 1931** — **SAYI : 17**

İstanbul - İktisat Matbaası

Halk Bilgisi yıllığı

Halk Bilgisi Derneği İstanbul Merkezi, toplanan Halk Bilgisi malzemesinin ve bunlar üzerinde yapılan tetkiklerin neşri için aylık mecmuasının kâfi gelmediğini görerek her sene derneğin kurulduğu tarihte çıkarılmak üzere « Halk Bilgisi Yıllığı » unvanile bir mecmua tesisine karar vermiştir. Bu mecmuada Türk Halk Bilgisinin her şubesine ait orijinal tetkiklerle müteferrik surette neşri kabil olmıyan ve bir kül teşkil eden malzeme, bütün dünyada Türk Halk Bilgisine dair yapılan tetkiklerin hulasaları ve intişar eden eserlerin kitabiyatı ve Türkiye'deki Halk Bilğisi faaliyetine müteallik haberler bulunacaktır. Şimdiden hazırlanmağa başlanan mecmua asgarî on beş forma olacak ve ilk cildi 1 Teşrinisani 931 de intişar edecektir.

Feyziati

On beş günde bir çıkar talebe gazetesi Mecmuamızın müdürü İzzet Âdil Beyin mesuliyeti altında çıkan bu kıymetli talebe gazetesini bütün Türk talebesine memnuniyetle tavsıye ederiz. Adres : Arnavutköy — Feyziati Lisesi

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 2 1 Mart 1931 Sayı : 17

ANADOLU'DA İLK TÜRKÇÜLER VE UMUR BEY

Biz Anadolu'da. Karaman oğlunun türkçeyi ilk defa resmen istimale karar verenlerden olduğunu efsane kabilinden biliyor, bu mephase dair kısa bir konferansı işba edecek malumata sahip bulunmıyoruz. Bu vadideki tetebbu fakrimiz o kadar geniştir ki, değil bu hadiseye, Karaman tarihi için bir müsahabe zeminini imlaya kifayet edecek sermayemiz yoktur.

Millî lisanın kaleme gelmesi için çalışanlardan olan, daha doğrusu bu hadisenin mübeşşirleri sırasında gördüğümüz Sultan Veled'ler, Gülşehrî'ler Hoca Mesud'lar, Âşık Paşalar ve bunların muakkıpleri ile bu inkılapta amil olmuş resmî şahsiyetler de edebiyat tarihimizde mevki almağa şayandır. Lisan meselesi Türk tarihinde hiç bir milletin görmediği badirelere sebep olmuştur. Selçuk tarihinde millî anasırın iş başına geçememesi bundan neşet ediyor; sırf münşilik, kâtiplik için gelen İran kalem sahipleri zarurî olarak divanlara müstevli oluyor, vezaret sandalyasına oturuyordu. Millî anasır ancak uçlarda düşman sürülerine karşı koymak için bir mevki sahibi olabiliyordu. Mogol istilası üzerine yıkılan Selçuk saltanatını tevarüs etmiş gibi gördüğümüz tavaifi mülûk hep uç ümerası idi, hep âsil türklerdi. Bunları tetkik ederken Osmanlı saltanatında gördüğümüz Rumeli beylerinden hiç farklı olmadıklarını kabul etmeliyiz. Anadolu'dakiler nasıl kendi kılınçlarile aldıkları yerlerde yerleşmişlerse Rumeli'dekiler de öyle idi. Eğer böyle olmasa idi, Timurlenk istilası üzerine devlet yıkıldığı

zaman Rumeli'de intizam devam eder mi idi. Karaman oğullarına hasrettiğimiz millî lisan keyfiyetini bütün tavaifi mülûkta görebiliriz. Germiyanda, Aydında, İsfendiyarlarda halk dilile eserler yazdırılmağa başlayor. Hatta İsfendiyar ailesinden İsmail bey bizzat dinî bir eser telif ediyor. Başlangıçta türkçenin dinî eserler imlasında istimali kadar tabiî bir şey olamaz.

Macarlar da millî intibahlarından bahsederken Türk istilasının ilk tesiri olmak üzere incilin türkçeye tercemesini zikretmiyorlar mı? İşte biz bu vadide bir kalem tecrübesi yapmak üzere Umur Beyden bahsedeceğiz. Tarihte siyasî ve askerî çehresile iktifa edilmiş ve yahut kendisine hiç bir mevki verilmemiş nekadar şahsiyetler var ki, asrî ve millî bir nazarla mütalea edilince şimdiye kadar tarihin bigâne kaldığı bir takım yeni ve mühim simalar doğuyor.

Umur Bey, Bursa'da kendisine mensup mahallesi, mescidi ve sairesi olan, tarihte bazan vezirlik derecesine kadar yükselen bir zattır. Çok yaşamıştır. İkinci Murad'ın ilk devrelerinde, biraderi Oruç Beyle birlikte vezarete irtika ediyorlar. Fatih'in son günlerinde bile sahneden çekilmiş olduğu halde yaşıyordu. Babası Timurtaş Paşa, dedesi Kara Ali, daha büyük dedesi Osman Gazi ile derecede müsavi addolunan Aygut Alp'tı. Ailenin kahraman menakıbinden artık çelebileşmış olan Umur Bey için tarih ne kaydedebilir? Hususile devşirmeler yol almış, hanedan herşeyi, mektup olmıyan tarihi kendilerine mal etmiş, şahıslarile müsavi kıbalde olması lazımgelen aileleri birer suretle bertaraf etmeğe başlamıştı.

Sanki bu hareket karşısında, yabancıların memleketi istilaları önünde millî asabiyeti incinen bir takım insanlar bu cerayana karşı vaziyet almış bulunuyorlar. Umur Bey hakkında vereceğimiz bu kabil malumat zannımızın nekadar kavî olduğunu gösterir. Umur Beyin türkçülüğünü ilk defa Bursa'daki camiinin iki duvarına talik eylediği türkçe mermer sayfalarda görüyoruz. Bütün kitabeler, vakfiyeler, kitaplar, emirler, fermanlar Selçuk devrindenberi başka lisanlarla yazıldığı halde Umur Bey açık

bir türkçe ile bu uzun yazısını duvarlara ne için asmıştı? Kitabe şöyle başlıyor:

«Bundan sonra bu tarihe nazar edene malum olsun ki ben ki Timurtaş oğlu Umur'um, bu yerde hasbetenlillah bir cami bina ettim...»

Bu satırlar uzun boylu devam ediyor. Hatta bir kaç satırında Ankara'daki köyünden de bahsetmektedir. Kitabenin iskân ve temsil tarihimizi tenvir eden aksamını sadet haricinde gördüğümüzden o cihetten tamamile sarfınazar ediyoruz. Bu kitabenin şu suretle vaz ve talikine bir tasadüf nazarile bakanlar, evkafını halkın murakabesine vazedebilmek sevdasına atfedenler vardır. Ancak bizim delillerimiz bununla bitmiyor. Elimize geçen Enfesülcevahir adlı türkçe bir tefsirin kabında o zaman için şayanı hayret bir müessesenin vakfiyesini okuyoruz. Tabiî bu bir surettir. Sanki resmî murakabeden endişe eden Umur Bey her sahip olduğu kitabın kabında bu ciheti kayıt ve tasrih etmeğe itina ediyor. Bu türkçe vakfiye bir kütüphaneye aittir. Vakfiye bermutat türkçe başlıyor ve türkçe nihayet buluyor. Pederleri Timürtaş Paşa imaretinde tesis ettiği kütüphanenin vesikasıdır. Kütüphaneye vazedilen kitaplar yalnız buhariler müstesna olmak üzere, türkçedir. Birer, birer kitapların isimlerini tadat ederken yanlarına (Türkçe) işaretini koyuyor ve okuyan müessisin bu işareti vazederken hissettiği millî asabiyeti adeta görüyor. Maatteessüf bu kütüphane çok zaman evvel münderis olmuş bulunuyor. Mamafih öteye beriye dağılan kitaplardan bazılarına elan musadif olmaktayız. Anadolu'da ilk yazılmış türkçe eserlerden olup Maarif Vekâleti neşriyatı arasında intişar eden Ferhenknamei Sadi nam eserin kabında da Umur Beyin imzası olduğunu muhaşşiler söylemektedir. Hatta bu münasebetle muhaşşi ve musahhih Kilisli Rifat bey (bu Umur bey mühim bir şahsiyet olsa gerektir) maalinde kayıt koymağa mecbur oluyor. Türklüğü alakadar eden böyle mühim bir eserin naşirlerinin Umur Bey hakkında bu kadar malumatsız olması garip değil midir? İşte bu gibi tecahüller de bu vadide mesainin lazım ve hatta vacip olduğunu ispat eder.

Umur Beyin türkçülük me-

saisi bunlara münhasır değildir Namına telif edilmiş müteaddit türkçe eserler buluyoruz. Mesala Müfredatı ibnibaytariyi terceme eden zat, Umur Beyin emrile yazdığını söyliyor. Ahmet Daî Tıbbinnebi tercemesini ona ithaf ediyor. Ahiren Bursa'da Hüseyin Çelebi kütüphanesinde gördüğümüz Kâmilülfat adlı eserde de Umur Bey namını buluyoruz. Bergama kadısı tarafından terceme edilmiş tıbbî bir eserdir.

Bu mesaî şuursuz değildir. Binaenaleyh edebiyat tarihimiz, daha doğrusu türkçülük tarihimiz tetkik edilirken bu şahsiyetler mevzuubahs edilmelidir. Umur Beyin tercemei hali mevzuumuz haricindedir. Esasen Osmanlı tarihinin mebadisi umumiyetle şek ve şüphe ile aludedir. Çelebi Mehmedin kendi elile katlettiği Timurtaş Paşa Umur Beyin babası olan zat mıdır, değil midir, halledilemiyor. Vak'a tarihile, mezar taşındaki tarih tetabuk eylemektedir. Bu kadar mühim faciaların tarihi teşevvüş arzederse Umur Beyin hersî mesaisini tetkik etmek ancak tesadüfe kalmış bir keyfiyettir. Zavallı Umur Bey öldükten sonra arapcanın intikamına uğradı, mezar taşı öyle bir arapça ile, öyle girift bir sülüsle hak ve tahrir edildi ki bir hafta çalışmadıkça bir mana çıkarmak adeta müteassirdir.

Hasan Fehmi

H. B. D. Umumî M. İdare H. âzasından

İZMİR MUHİTİNDE

* NİŞAN ve EL ÖPME MERASİMİ *

I

İzmir civarında Değirmendere nahiyesi, Kesre, Tıratça, Gümüldür köylerine ait nişan ve el öptürme vak'alarını nakl ve hikâye edeceğiz. Evlenme çağına gelmiş bir kıza talip olmak için oğlanın babası veya akrabasından bir kaç erkek giderler. Âfakî bazı konuşmalardan sonra sözü kızı istemiğe intikal ettirirler ve kızın babasından muvafakat cevabı alındığı taktirde — herkes küffüne talip olduğu için red cevabı da pek nadirdir — tarafeyn birbirlerine « mübarek olsun » diyerek ayrılırlar. Fakat kızın bu konuşmalara iştiraki ve bu hususta beyanı mütalea etmesi caiz olmadığı gibi hatta reyi bile alınmaz. Bu iş doğrudan doğruya erkekler arasında halledildiği için görücü âdeti yoktur. Bu suretle nişan kararlaş-

tırılıp söz alındıktan bir kaç gün sonra erkek tarafı kıza gönderilmek üzere bir çevre içerisinde kudretine göre «Nişan Emaneti» denilen küpe, elbiselik, bilezik, beşi bir yerde ile zinet altınları gibi bazı eşya hazırlar, erkeğin yakın akrabasından biri veya damadın bizzat babası bu emaneti alarak kızın evine götürür. Memafih eşyanın damadın babası tarafından bizzat götürülmesi kıza verilen ehemmiyeti anlatmak ve kızın kudretini yükseltmek itibarile memnuniyeti mucip olur.

Kızın evinde emanetin verildiği gün hususî hiç bir şey yapılmaz, o gün yalnız kızın anası ve babası evde emanetin gelmesini beklerler. Fakat bunu hiç bir merasim yapmaksızın kabul ederler. Emanetin verilmesi münasebetile birbirlerine «mübarek olsun» derler. Kızın bilmukabele gönderdiği emaneti de kız tarafından bir kadın götürür. Bu vesile ile de erkek cihetinden de ayrıca bir merasim yapmaksızın emaneti verirler. Damada gönderilen bu emanet ekseriya omuza atılmak için kılapdanla işlenmiş bir çevre, eski devirde fesin üzerine sarılacak bir oyalı yemeni; etrafı oyalı bir tütün kesesi, bir saat kesesi, işlemeli uçkurdan ibarettir. Nişan emanetleri teatî edildikten üç gün veya bir hafta sonra kızın evinde «el öpme merasimi» yapılır.

Emanetler verilip alınırken kimse haberdar edilmediği için asıl nişanlanma kızın el öpmesi merasimidir. Kız ve erkek tarafının bütün akrabaları el öpme merasiminde hazır bulunurlar. Bu merasim için «okuntu» gönderilmez. Kız tarafından bir kadın davet edileceklerin evlerine bizzat giderek gelmelerini şifahen söyler.

II

Bu merasim, el öpme günü denmesine rağmen, gece yapılır. Akşam yemeğinden sonra kızın evinde hazırlıklar yapılır. Kızın evine evvelâ oğlan tarafı gelir ve biraz sonra da bütün davetliler de gelmeğe başlarlar. Bu esnada davetlileri eğlendirmek ve neş'elendirmek için kadınlar dümbelek çalarlar ve etraftan genç kızlar birer birer oyuna kalkmağa başlarlar. Nişanlı kız da oyuna iştirak eder. Bu merasimde yalnız kadınlar bulunur. Erkekler iştirak etmezler. Dümbelek çalanların bu

hususta mümareseleri vardır. Oyuna kalkanların istediği oyun havaları derhal çalınır. Oyun oynarken hep bir ağızdan dümbeleğin çaldığı türkü terennüm edilir. Böylece bir az eğlenip oynadıktan sonra etraftan «artık el öptürülsün» diye sesler yükselir. Bu sesler arasında nişanlı kız mahcubane ortaya çıkar. Evvela kaynanasının elini hürmetle öper, ondan sonra görümcesine gider ve böylece orada kendinden yaş itibarile büyük ne kadar akraba ve misafir varsa hepsinin ellerini ayrı ayrı öper. Kendisile hemsin veya az büyük olanlarla sarmaşırlar, küçükler de nişanlı kızın elini öperler, bu suretle onların elini öpmesine mahal bırakmazlar.

El öpmeğe nihayet verildikten sonra nişanlı kız yerine oturur oturmaz kız tarafından bir kadın: «büyük bir çarşaf getirin» diye bağırır. Bunun üzerine bir çarşaf ortaya yayılınca kaynana oturduğu yerden ilk olarak ekseriyetle bir beşi bir yerde ve yahut bir altın lira, bazan da bir elbiselikten -bir top çitari- ibaret olan hediyesini bu beyaz çarşafa atar. Bunu müteakip herkes seksenlik altın, yirmilik altın, çevre, uçkur, oyalı yemeni, bir top yerli dokuma çarşaflık gibi hediyelerini oturdukları yerden atarlar. Bu çarşafın iki tarafından iki kadın tutar ve dikkatle herkesin neler atmakta olduğunu tetkik ederler. Herkesin hediyesi tamam olduktan sonra: «kaynana beşi bir yerde, görümcesi bir altın lira, eltisi bir mahmudiye altını, falan hanım bir ipekli bürümcük gömlek, falan hanım bir işlenmiş peşkir» diye herkesin ismi ile beraber hediyesi yüksek sesle söylenir, sonra çarşaf toplanır. Ondan sonra oğlan taraft kız evine gelirken beraberlerinde getirmiş oldukları tıfan ekmeği (tatlı mayadan yapılmış bir nevi ekmek) kuru üzüm, leblebi ile karıştırılarak lokum, leblebi şekeri v. s. gibi tatlılık hediyelerini tepsilere, tabaklara taksim ederek misafirlerin civarına koyarlar. Ondan sora şerbetler ezilir ve dağılır. Bu suretle gece yarısına kadar, bazan sabahlara kadar eğlenilir, yenilir, içilir.

Fakat ekseriyetle nişanı Ramazandan evvel yaparlar. Şeker bayramını ve kurban bayramını geçirmek âdettir. Çok fakir kızlarda bu âdet nazarı itibara

alınmaz. Şeker bayramında oğlan tarafı kız evine bayram hediyesi olmak üzere tahan helvası gönderir. Fakat iki gaz tenekesi miktarında gönderilmesi âdettir.

Bu helva tenekeleri kızın evine gönderilince tenekelerin başında bulunan erkek tarafından bir kadın evvelâ birisini açar ve bir tabak helva çıkarır, aynı zamanda kâğıdın içine bir altın lira sararak tabağın kenarına bırakır, bu tabağı da oğlan tarafına gönderirler. Fakat her iki tabaktaki altınlar verilir. Kız bu helvanın mukabelesini ancak kurban bayramında yapar. Yukarda zikredilen tenekelere baklava doldurarak erkek tarafına gönderir. Böylece kız evinde tepsilerle baklava açılması pek telâşlı ve yorucu bir iş olmakla beraber nişanlı baklavası açmak için köyde tanınmış mahir kadınlar vardır. Onlar bilâücret bu işi büyük bir memnuniyetle yaparlar, bunu kendilerine verilmiş bir şeref sayarlar.

Raife Hakkı

H. B. D. İlim Encümeni âzasından

TRABZON ÂDETLERİ

1 — KURŞUN DÖKMEK, MUM DÖKMEK

Birisi hasta olunca, bir şeyden korkunca veya nazar almış bulununca, bu sebep ve rahatsızlıkların ne olduğunu ve neticesinin ne olacağını anlamak lazımgelir. Bunun için o hastanın başı üzerinden kurşun dökülür. Kurşun dökmek şöyle olur:

Bir tavaya, yetecek kadar kurşun veya balmumu konulur, tava ateşe tutulur, bu maddeler tabiî erir, diğer taraftan derin bir kâseye kâfi miktarda su konulur, hasta olan kimse yatar, yahut daha iyisi oturur, evvelce su konulmuş olan kâse hastanın başı üzerinde tutulur, tavadaki kurşun, yahut mum bu kâseye dökülür, kurşun veya balmumu dökülürken besmele çekilir ve bazı dualar okunur.

Kurşun döküldükten sonra hastanın başı üzerinde tutulan kâse veya çanak aşağıya alınır, dökülmüş olan kurşun veya balmumu içinden çıkarılır ve tetkik olunur. Bunlarda bazan acaip ve garip şekiller hasıl

olur. İşte bu şekillere mana verilerek hastalığın mahiyeti ve neden olduğu ve neticesinin ne olacağı tayin edilir. Kurşun veya balmumundaki şekillere verilen manalar tabiî kurşuncunun meharetine göre değişir. Kurşunda veya mumda bazan göz göz yerler görülür, bunlar insan gözü sayılır, eğer dökülen kurşun ve balmumunda bunlar varsa hasta nazara uğramıştır. Kurşunda, yahut balmumunda bazan insan şekline yakın şeyler görülür, bunlar hastanın düşmanları ve rakipleridir, onun iyiliğini istemezler. Bazan da kalbe, mideye benzer resimlere tesadüf olunur. O halde hastanın yürek ağrısı vardır, yani yüreği dönmüştür. Binaenaleyh yüreğinin ölçülmesi lazımgelir. Halka göre yürek bizim bildiğimiz kalpten ve mideden başka bir uzuvdur ve yeri de mideye daha yakın olup göğüs boşluğunun başladığı mahaldedir.

Kurşun veya balmumu döküldükten sonra işte bu gibi tevcihler yapılır, iyi veya fena istidlallerde bulunulur. Mesela kurşunda, balmumunda görülen şekillerde insan başları tevali eder, tabuta veya ölüm edevatına benzer şeyler görülürse dökücü bunu hastanın ifakat bulamıyacağına delil addeder, hususan hasta ağır olursa bu delil büsbütün kuvvetlenmiş olur.

Kurşun veya balmumu dökme ameliyesi üç defa tekrar edilir, eğer iyilik hasıl olacaksa her defasında görülen fena şekiller gittikçe azalır ve nihayet kaybolur, yerine iyi alametler belirir, aksi halde fena sayılan şekiller azalmaz, tekerrür eder. Dökücü de ahval ve karaine göre istidlallerde bulunur, eğer zekâ sahibi ise işi idrak ederek lazımgeldiği veçhile lisan kullanır.

Üçüncü dökümden sonra tas veya kâsedeki sudan hastanın el ve kollarına, yüzüne, boğazına, hususan ağrıyan yerleri varsa oralara sürülür ve kalan mıktarı da temiz bir yere dökülür. Dökücü işi bittikten sonra kurşun veya mumunu başka vakıt gene eritip dökmek üzere alır, nezrini ve döküm ücretini hasta veya hasta sahibi verir. Döküm ameliyesi bu suretle arzuya, icap ve itikada göre bir kaç defa tekrar edilir.

2 — YÜREK ÖLÇMEK

Herhangi bir sebepten do-

layı korkan bir adamın zarara uğramaması için yüreği ölçülür. Çünkü korkan insan hasta olur, çarpıntıya tutulur, ödü patlayabilir, yahut erkekliğini kaybeder, çocuğu olmaz, o cihetle böyle bir adamın yüreğini kaldırmak lazımgelir.

Yürek kaldıracak kimse -ekseriya kadın - korkanı arka üstü yatırır, eline bir yaşmak veya bir çenber alarak bir ucunu yatırdığı adamın el ne verir, o adam bu ucu yüreğinin üzerine temas ettirerek tutar, öbür tarafını yüreği kaldıracak adam sol elile tutarak sağ kolunun dirseğini o tarafına tatbik eder ve yaşmağın yürek üzerindeki ucuna sağ elinin orta parmağı ucunu temas ettirir. Bu suretle sağ elinin alt ve üstünü mezkûr çenber veya yaşmağın üzerinde evirip çevirir ve bu sırada besmele ile ihlas, fatiha ve salavatı şerife okur, bundan sonra yaşmağı katlayıp bir yumak yapar ve korkan adamın yüreğine ve arkasına üç kere vurarak sürer ve okumasına devam eder. Bundan sonra yaşmaktan yaptığı yumağı açar, uzunluğuna üç kere belinden kuşatıp dolaştırır ve okumasında devam ederek yaşmağı korkanın belinė bağlar, ertesi gün çözer, aynı suretle iki günde gene bu minval üzere yüreği ölçer.

Hamamizade İhsan
H.B.D. âzasından (İstanbul)

* ARİFÎ *

Arifî Zile'lidir, adı Hacı Arif efendi dir. Babasının adı Osman dır. Mensup olduğu aileye «Tekkeneşin zadeler» derler.

«Arifî» adını şiirde kullanmıştır. Sofiyunun en meşhurlarından Bayezidi Bestami ahfadındandır.

Tahsili pek azdır. Kendi el yazısı okunamıyacak kadar bozuk ve fenadır.

Tahsilinin azlığına rağmen muvaffakıyeti - bilhassa bu muhitte - takdire değer. En çok gazel, koşma ve ilâhi vadisinde yazı yazmıştır. Hicviyesi yoktur. Buna mukabil dinî, tasavvufî yazıları çoktur.

Seksen yaşlarında 333 yılında vefat etmiştir. Hiç kimsesi kalmamıştır. Yalnız birader zadeleri Tekkeneşin zade Rifat ve Zihni beyler vardır. Şiir külliyatı gayrı matbu olarak varmış. Fakat zayı olmuş.

Elde ettiğim şu iki koşmasını neşrediyorum:

1

Bir civan bir ateş saldı özüme
Nazeninim sana kimse uyar mı
Yemesem içmesem baksam yüzüne
Sabahtan akşama gözüm doyar mı?

Nazlısın sevdiğim gayette nazlı
Gamzelerin oku, sinemde gizli
Cilvesi tatlıdır hem şirin sözlü
Güzellikte eller sana uyar mı ?

Arifsiz gezersin sen bu dünyada
Etme bu cefayı ermen [1] murada
Sana canü dilden oldum üftade
Bir puse versen gönül doyar mı?

2

Hey benim sevdiğim seni bu yerden
Alup kaçsam da bir kaçmasam da bir
Gizli sırlarımı dosta düşmana
Gayri açsam da bir açmasam da bir.

Deli gönül sakın şaşma yolundan
Çatar gelüp adüv tutur kolundan
Taze mahbubumun ince belinden
Sarup koçsam da bir kaçmasam da bir

Gam çekme Arif sağ olsun başın
Dökme gözlerinden kan ile yaşın
Oturup namerdin ekmeğin, aşın
Yeyüp içsem de bir içmesem de bir.

Halis Turgut

H. B. D. âzasından (Tokat)

[1] Ermezsin.

MARAŞ'TA

PARA HESABI VE ÖLÇÜLER

I

PARA HESABI

Burada paralar sağ ve çürük olarak hesap edilir. Ekseriya kullandıkları paranın cinsi gümüş meskûkâttır. Madenî lira, mecidiye, on kuruşluk, çeyrek (beş kuruşluk) ikilik, kuruştur.

Evrakı naktiyenin bir lirasına bir kâğıt not derler. Not lira kuruş hesabile çürük olarak yirmi sekiz, sağlam hesabile otuz kuruştur. Bir dörtlük, bir sekizlik, bir rubu, bir mecidiye sağ para olur.

Bir metelik bir kuruştur, bir sekizlik iki kuruştur. Bir rubu beş kuruş, bir mecidiye yirmi kuruştur.

Kuruş diye söylenirse muhakkak sağlam para olduğu anlaşılır. Para ile söylenirse bir kuruş elli para yerine geçer ki çürüktür. Meselâ:

Üç kuruşluk bir şey alınacak: ona (Üç ellilik, üç metelik) derler yani, üç kuruş otuz para demektir. Halbuki kuruştan maada metelik gibi ufak para yoktur. Hesaba getirmek için sağ ve çürük olarak kullanılır.

Üç kuruşluk bir şeyi sağ para ile hesap ederlese on iki mektelik derler, yani üç dörtlüktür.

Çürük para bir kuruş elli para hesap edilir, beş metelik denir. Beş metelik dendiği gibi, çürük olarak hesap görüldüğü anlaşılır.

Sağlam bir mecidiye, yani yirmi kuruş, çürük olunca yirmi beş kuruş eder. Çünkü beher kuruş başına on para zam vardır.

Alış veriş esnasında mecidiyenin çürüklüğünü ve sağlamlığını anlamak için mecidiyeye kuruş denildiğine dikkat etmelidir. Mecidiye denildiği zaman sağlam, kuruş denildiği zaman çürük olduğu anlaşılır. Mesela yirmi kuruş denir ki o zaman yirmi beş kuruş demektir.

Çürük parada on sekiz kuruş, sağlam parada yirmi yedi buçuk kuruş eder. Ruba burada urup derler. Urup bir çeyrek, yani beş kuruştur. Alım satım esnasında on altı kuruş, on sekiz kuruş diye hesap görmezler. On sekiz kuruşluk şeye dokuz sekizlik derler. Sekizlikler daima sağ addedilir. Çünkü bir sekizlik sekiz meteliktir, yukarda yazdığım gibi ufaklık, yani metelik yoktur. Cumhuriyet paralarından onluk, yirmilik, kuruşluk, nikeller, piyasada mütedavil değildir. Bunlar yalnız muamelei resmiyede kullanılır. Nikel paralarla çocuklar oynarlar, bu senede piyasada geçip geçmediği meçhuldür. Çünkü bunları 1930 senesinin Kânunuevvelinde tespit etmiştim.

II

ÖLÇÜLER

Rubu, kırat, batman, okka, dirhem dir.

Rubu dörtte bir, kırat, on beş okka, batman iki buçuk okka, okka dört yüz dirhemdir.

Bura memleket halkının mercimek, nohut, arpa, buğday gibi hububatı sattıkları ve aldıkları yerlere (arasa) derler. Burası gayet geniştir, satılacak hububatı olanlar ve köylüler öbek öbek mallarını buraya getirirler. Sattıkları zaman ölçdükleri şeyler maşrabaya benzer büyük kutulardır. Bunlar tahtalardan imal edilmiştir. Kürek-lerle bu kutulara doldurur, ölçüp verirle. Kutular tabiidir ki ölçü üzerine imal edilmiştir. Bunların isimlerine rubla, kırat, çelik derler. Bakkallarda bildiğimiz oturtma teraziler vardır. Kantar da kullanırlar ise de pek azdır. Çünkü hububat yukarda

SAFRANBOLU'DA YÜRÜK DÜĞÜNLERİ

[Baş tarafı on altıncı nushada]

Köyün köçekleri [1] davulcuları, [2] dünürşüleri karşılayarak doğruca kadınlara kız evi tarafından tahsis edilen harmana indirir. Atlarını köyün damlarına bağlarlar.

Dünürşüler alayını takiben seymen alayları da yukarda izah ettiğim tertip dahilinde ortalarına güvey, güveyin sağında sadıç olduğu halde köye bilâ fasıla silah ata, ata dahil olurlar. Zira köy kapısında değnekçi başının sopası havaya doğru uzanmış olur. Seymenler mütemadiyen sıra ile havaya sık, sık atış yaparlar ve doğruca gelinin evini üç defa silah ata, ata dolnırlar. Üçüncü dolanıştan sonra kız evinin erkeklere ayırmış olduğu harmana gelirler. Kız evine mensup köylü erkekler seymenleri burada karşılarlar. Değnekçi başının gür sesi etrafı çınlatır.

— Savulun ağalar, savulun oğlan evi geliyor....

diye bağırır. Bunu müteakip köy delikanlıları değnekçi başının atının dizgininden tutarak yere inmesine yardım ederler. Seymenler de atlarından birer ikişer iner ve gene sıralarını bozmaksızın seymen yürüyüşü ile harmana gayet muntazam bir halde dahil olurlar. Kız evi

[1] Köçekler, oyun oynayan genç göçebe çingeneleridir. Köylüler bunlara kürt der. Bunlar uzun ve geniş etekli fistan giyerler, ellerine zil takar, bellerini kıstırırlar. Uzun kâküllüdürler.

[2] Davulculara kürt denir. Davulcula dan yerliler de bulunur. Davul halk şarkılarında çok geçer :

Çayırlıkta katırımız otlasın
Davulcular gelin elmasın toplasın
Yasıköye beni veren hortlasın
Allaha ısmarladım tosun Ali ben seni
Arar isen yer altında bul beni.

---

yazdığım gibi ölçekler üzerine olduğu için kantarı arasalarda kullanmazlar. Bakkallar da ise bir buçuk, nihayet iki okkaya kadar bir mal satacaklarından fazla dirhemleri bulunmaz. Meselâ odun ve kömür gibi şeyleri doğrudan doğruya köylüler katır veya merkepler üzerinde getirirler, kömürler çuvallarda, odunlar da öylece yüklenüp bağlandığı için olduğu gibi pazarlık edilir, ve satılır, yani bunlar kat'iyen ölçü üzerine satılmaz, bunun için kantarın pek okadar ehemmiyeti yoktur ve az kullanılır.

Müşfika Abdütkadir

seymenleri yemekle ağırlar, kahve ikram eder, çubuklar tüttürülür.

Seymenler biraz istirahat ettikten sonra yumurta nişanına çıkarlar. Yumurta nişanında ağalar iddia tutuşurlar.

Yumurtayı kurşun menzilinden vuran seymene bir koç bağışlanır. Güvey de sadıcile birlikte seymenlerin arasından ayrılmaz ve seymenlerin daima ortasında bulunur.

Kız köyüne mensup delikanlılar güveyin önüne bir tepsi baklava getirirler, tepsinin üstü (bahçe-çiçek)lerle süslenmiştir. Güvey çiçeğini alır, tepsiyi getiren delikanlıya bahşişi verir. Baklavayı da seymenlere sunar. Gene bu esnada kız evine mensup gençler yerden bir taş alır, güveyin dizine bu taşı korlar. Buna (muamma taşı) derler.

Güvey dilediği ağayı yanına çağırır, taşın kaç yaşında olduğunu sorar. Herkes zekâsının derecesi nispetinde bir nükte yapar, kimisi «rahmet yağdıkça yaşlanır», kimisi «dizden kalkınca kocar» gibi sözlerle muammayı bulmağa çalışır. Hoşa en çok giden sözü söyliyen güveyden bahşış koparır

Seymenler eğlencelerine devam ettiği esnada nikâh kıyımı için oğlanın vekil ve şahitlerile köy imamı kızın evine varırlar. Nikâh merasimi gayet sade ve sessiz bir surette geçer. Bunda bir fevkaladelik olmaz. Köy hatibi [1] ve şahitler evden nikâhı kıyıp çıkınca güveye müjdeci koşar. Nikâhı bahşış mukabilinde kutlular

Dünürşü alayı seymen alayından evvel köye vasıl olur. Köyün köçek ve çengileri dünürşüleri karşılıyarak doğruca kadınlara tahsis edilen harmana indirir.

Harmanda oğlan evinin kadınları ile kız evi kadınları, her iki tarafın dünürşüleri karşı karşıya olmak üzere dizilirler. Evvelâ kız evi dizisi ellerine tef alarak hep bir ağızdan:

Hoş geldiniz dünürşüler soyunsanıza
Gelininiz giyiniyor giyinsenize
Kadın kızlar su istiyor su versenize
Evvel bahar, kalk oyuna kadun dünürşü.

der ve ellerinden tefi bırakıp «hoş geldiniz» ederler. Biraz konuşma edildikten sonra gene kız evi dünürşü eri ellerine tekrar tefi alır ve gene bir ağızdan:

Peçene eğreti derler kadun dünürşü
Feracen eğreti derler nazlu dünürşü
Çizmene eğreti derler kadun dünürşü
Atına eğreti derler nazlu dünürşü
Evvel bahar, kalk oyuna kadun dünürşü.

(1) Köy hatibi : köy imamı.

diyerek oğlan evi dünürşülerine « çarpma » ederler. [1] Bunun üzerine oğlan evi kadın ve dünürşüleri bu sefer ellerine tef alarak kız evi dünürşülerine karşılık [2] korlar, oğlan evi dünürşüleri de bir ağızdan:

Aştım şu dağları dolanı, dolanı
Dünürlükte söylemedim yalanı
Atımın ayağı dünür nokta nakışlı
Oğlumuzu sorarsan şahin bakışlı
Biz sizden bir kız istiyoruz keklik sekişli
Mal saydığım gelini almağa geldim
Al kırmızı güllerini dermeğe geldim.

Gelinim gelin olursa allar bağlarım
Gelinim gelin olmazsa durmaz ağlarım
Mal saydığım gelini almağa geldim
Al kırmızı güllerini dermeğe geldim

Okka,okka tuzun mu var hay kız anası
Şikâr matah kızın mı var hay kız anası
Altı minder, üstü yorgan oğlan anası
Eski kaltak[3] uyuz beygir hay kız anası
Evvel bahar kalk oyuna kadun dünürşü,

diyerek cevap verirler.

Deyiş merasiminin hitamından sonra kız evi dünürşülere kahve ikram eder, yemek çıkarır. Alaturka saat yedi arasında gelin geverilme merasimi başlar, gelin gevirilmesine başlanmasını ve biran evvel gelinlerini alıp köylerine dönmek istediklerini kız evi dünürlerine teflerle çarpma ederler:

[1] Çarpma : nükte.
[2] Karşılık koma : nükteye cevap vermek.
[3] Eski kaltak , eski eğer manasınadır.

Terziler geldi odaya kondu
Entariler dikildi geldi
Vermen mi kızı dünür
Eyleme bizi.

—

Kuyumcu geldi odaya kondu
Başlıklar yüzükler döküldü geldi
Vermen mi kızı dünür
Eyleme bizi.

—

Kavaflar geldi odaya kondu
Yemeni, çizmeler yapıldı geldi
Vermen mi kızı dünür
Eyleme bizi.

Oğlan evi dünürlerinin çarpması biter bitmez kız anası oğlan anasının yanına gelir ve her iki baş dünürler bulundukları yerden ayağa kalkar.

Oğlan evi dünürşüleri de baş dünürşü vekilinin ardında sıraya dizilirler. Kız evi dünürleri de burada oğlan evi dünürleri arasına karışırlar. Dünürşüler burada oğlan anası ile kız anasını takiben gelinin bulunduğu eve hareket ederler. Burada iki davul, iki zurna, bir keman iki köçek mütemadiyen dünürşüleri oynatarak karşılarlar. Oğlan anası davulculara bahşış verir. Kızın anası ve diğer dünürşüler de bu hareketi tekrar ederler. Evin kapısından evvela kızın anası, bunu müteakip oğlan anası ve baş dünürşü vekili ve diğer dünürşüler girerler.

Misafirler odalara yerleşince «gelin keverilme ve kuşatılması» merasimı başlar.

Gelin geverilmesi:

Oğlan evi dünürlerile kız evi dünürleri arasından seçilen altı dünür baş dünür vekilinin riyaseti altında gelinin bulunduğu odaya dahil olmak için ayağa kalkarlar. Gelinin bulunduğu odanın kapısını o esnada gelinin yakın akrabasından - meselâ kardeşi - tutar ve baş dünürşü vekilinin odaya girmesine mümaneat ederek kollarını oda kapısına gerer ve gelini odaya hapse - der. Bunun üzerine baş dünürşü vekili bir gümüş mecidiyeden aşağı olmamak üzere kapıda duran gence bahşış verir ve kapıyı bu suretle açtırır. Diğer dünürşüler de baş dünürşü vekili gibi kapıda duran gence bahşış vererek gelinin odasına dahil olunurlar.

Gelin elbiseleri muhtelif renkli ipek kumaşlardandır. Renklerin alacalı olması da makbuldür. En kıymetli gelin elbisesi, (tefe başı), (sıvaî), (kaplama), (hindiye), (şitari), (nehuraki), (yünlü canfes şalvar) (kutnu), (acem şalı) bir de (acem kuşağı)dır.

Sıvai : muhtelif renkte olabilır. İpek üzerine gümüş kılaptanlarla işlemeli kumaştır. Sivailer yakıldığı zaman yüz. elli dirhem ve yahut yarım okka gümüş bırakırlar. Sivai en kıymetli addolunan gelin elbisesidir. Bu elbise ağa kızlarına giydirilir. [1]

Üstefe : bu da ipekli üzerine gümüş zıhlarla işlenmiş kumaşlardandır. Bu da birinci derecede gelin etbiseliklerindendir. Üsttefe sade düğünlerde giyilir. [2]

Şitari ve nehuraki : bunlar da ikinci derecede, kısman orta hallilerin giydikleri gelinlik kumaşlardandır.

Kutnu: düz ve sade ipektendir, al, kırmızı, yeşil renkleri olur, her rengin kendine göre ismi değişir. Ateşin renkli kutnulara kâhma kutnu derler. Al renkli ipekliler de makbul sayılan gelinlik elbiseliklerdendir. [3]

[1] Kabaklarında tuzu.
Sivai giyer kızı
Beni Böyle deli eden
Kasımın ortan kızı.

[2] Ben Üsttefe giymedim
Hiç böyle şey görmedim
Sana ne diyeyim buba
Sevdiğime vermedin.

[3] Suya gider su testisi elinde
Allar giymiş etekleri belinde
Yeter gezdim ben ellerin dilinde
Beni evermeli döğmeli değil.

Acem şalı : bu da gelinin beline kuşatılan makbul kumaş lardandır. [1]

Eteklik ve fistan: bunlar yerli dokumalardandır. Kıymetli ad dolunan gelinlik kumaşlardan dır

Gelin giydirildikten sonra saçı örülür.

Geverilme merasimi nihayete erdikten sonra kızın kapıda duran ağası [2] geline şalı üç defa başından geçirdikten sonra kuşatır ve odada gelinin cihaz sandığı üstüne oturur. Geline kuşak bağlanırken gelin gayri ihtiyari merasimin sükûnetinden ağlar. Mücavir odada bulunan kadınlar gelinin ağlamasını susturmak için:

Acem şalı kuşanur
İş tutmağa üşenir
tutmanın şerrinden
Kocasından boşanur.

diyerek muzhik şarkılar okurlar.

Bu esnada evde bir kaynaşma başlar. Bu gelinin hareketinin yaklaşmış olduğunu harice ihsas eder. Baş dünürşü gelinin cihaz sandığı üzerinde oturan kızın ağasına bahşış verir ve sandığı teslim eder. Bu bahşışa «sandık bahşışı» denir, bu esnana dışarda bekliyen dünürşüler de hazin, hazin :

İşte gelin, işte canım aldımya seni
Bir büyük evlere koydukya seni.

beyitini okurlar.

Gelinin yakın akrabalarına mensup on delikanlı kapının önünde atlarla bir kavis halinde gelinin evden çıkmasına intizar ederler.

Baş dünürşuler oğlan ve kız anaları önden, arkadan da gelin ve dünürşüler kapının önüne çıkarlar. Burada gelinin başına tahta ölçek ve güneşlik korlar. Tahta ölçek düğünün hayırlı olması, berekete bir temenni itikadile konulur.

Baş dünürşü önde, gelin arkada, sair dünürşüler de daha arkada olmak üzere atlara binerler. Gelinin güneşliğinin uçlarından dört delikanlı tutar. Bu esnada zurnacılar tiz ve matemli bir hava [1] tutarlar.

Bulguru yardı
Tarhanayı kardı
Yemeden giden kızım.

Bu hava gelinin köyden

---

[1] Akşam oldu güzellerin yoludur
Acem şalı ince belin gülüdür
Eylen güzel eylen bura cümbüş yeridir
Varam gidem abasına yalvarsam
Beyler aman kapısına kul olsam.

Acem şalı beldedir
Bir kanadı yerdedir
Cihanı güzel bassa
Benim gözüm sendedir.

[2] Ağa: Büyük erkek kardeş

[1] Hava: nağme

uzaklaşmasına kadar devam eder. Dünürşü alayı bu suretle köylerine doğru yol alırlar. Köyün şehre çıkan kapısının önünde gelenin köylüleri, dünürşüler ve gelin alayının köyden dışarıya çıkmasını men için yola halat gererler. Baş dünürşü köylülere bahşış vererek halatı çektirir ve seymenlerin bulunduğu çayıra doğru hareket ederler.

Seymen alayları bulundukları harmandan dünürşülerden biraz evvel hareket ederler. Değnekçi başı çöpünü yere vurur. Bunu duyan seymenler baş seymeni takiben ayağa kalkarlar. Gene sıraya dizilerek Seymen yürüyüşü ile harmanı birer kere dolanırlar. Sonra atlarına binip baş seymenin silahının patlamasını beklerler. Değnekçi başı çöpünü havaya gösterir. Seymen başı silahını atar ve hareket eder, bunu müteakip diğer seymenler hep birden havaya silah atar ve baş seymeni takiben köyden uzaklaşmağa başlarlar. Köyde silahlar dinmeksizin patlar.

Seymenler köyün dış çayırlıklarında dünürşüler alayının vürududu beklerler ve mütemadiyen silah atmalarında devam ederler. Bekleme esnasında atılan silahlar gayrt muntazam bir surette atılır.

Dünürşüler ve gelin alayının çayıra tekarrübü haberi alınınca güveyin akrabasından dört delikanlı ve onların etrafında beş on seymen olduğu halde gelin alayına doğru takarrüp ederler, güveyin akrabasından olan dört delikanlı seymenlerin yanından ayrılarak dünürşüler alayının içine dalarlar. Bu delikanlılar gelinin başlığını tutan ve kızın yakın akrabasından olan dört delikanlı ile yerlerini değiştirirler. Oğlan evi delikanlıları yerlerini değiştirirken herkesin işitebileceği bir tarzda kızın akrabası olan delikanlılara « yavrunu aldık, yuva senin olsun» der. Ötekiler de «Hoşça kalın ağalar» der.

Gelin alayı artık güveyin köyüne doğru yol alır ve çayırlıkta bekleyen diğer seymen gurubları da gelin alâyına şu şarkıyı söyliyerek iltihak ederler:

Ulu yol uzun olsun
Yaprağı üzüm olsun
Aldım kızı gidiyom
Köyünüz sizin olsun

Seymenler kâh alayın önünde kâh alayın ardında silah atar, şarkı söylerler. Seymenler yürüyüş esnasında hep bir ağızdan:

Evlerine varamadım köpekten
Tur [1] uçkuru çözemedim göbekten
Sarılayım ince belden ipekten
Yol vermen mi başı dumanlı dağlar
İki eli böğründe bir gelin ağlar.

Evlerinin önü karazüm asması [2]
Kızlarının giydiği Galata basması
Söylen nazlı yâre bizi basmasın
Yol vermen mi başı dumanlı dağlar
İki eli böğründe bir gelin ağlar.

Şeker yükü geçmez oldu karşıdan
Ne isteyon alıveyin çarşıdan
Elim ayağımı kestim komşudan
Yol vermen mi başı dumanlı dağlar
İki eli böğründe bir gelin ağlar.

Evlerine vardım geldim eğlendim
İftiradır dilden dile söylendim
Ben yârimin kaşlarına imrendim
Yol vermen mi başı dumanlı dağlar
İki eli böğründe bir gelin ağlar

İstanbul'un yolları urgandan uzun
Bülbüller ötmez yaz ilen güzün
Gurbet ele kimse vermesin kızın
Yol vermen mi başı dumanlı dağlar
İki eli böğründe bir gelin ağlar.

Ev üstüne ev yapman ev batar gider
Gurbet ele kız satman kız yuter gider
Anayı babayı terkeder gider
Yol vermen mi başı dumanlı dağlar
İki eli böğründe bir gelin ağlar.

Köye akşama yakın varılır. Gelini güvey evine koyduktan sonra oğlan evi tarafından dünürşü ve seymen alaylarına yemek çıkarılır.

Yemekten sonra yatsu namazına meşalelerle, çıralarla gidilir, yolda ilahiler edilir.

Yatsudan çıkılınca güveye hu konulur. Namazdan çıkan köylüler güveyi alayla evinin kapısının önüne getirirler. Kapının önünde köy hatibi arapça bir dua okur. Dua bitince kapının önünde duran köylüler bir ağızdan:

— Âşıkın efkârı hu.. hu..

Diye bağrışırlar. Bu esnada güveyin sadıçını köyün delikanlıları omuzlıyarak köyün hayvan sulamağa mahsus olan oluğuna atıp ıslatırlar. Güveyi de taşa tutarak evine kaçırırlar.

Bu merasime güveye hu konma merasimi derler.

Güvey önlüğü merasimi:

Cuma sabahı erkenden davulcu düğün evinin kapısında çalmağa başlar. Buna güvey çıkarması derler. Güvey evden çıkarken davulculara bahşış verir. Bir tepsi hindi kızartması, börek, baklava ile beraber doğruca köy ayanının bulunduğu mektebe gelir. İhtiyarların birer, birer ellerini öper, beraberinde getirdiği tatlılarla yemekleri uslulara « ferfene » eder. [1] Buna güvey önlüğü ferfenesi derler. [2]

Sabahleyin düğün evinin içinde gelin kadına iki saat çenkiler oynar, bahşış alırlar. Zurna ve davulcularla köçekler de evin dışında köçek havası çalarak köçekleri oynatırlar.

Komşu kadınlarla misafir

[1] Tur, Kör düğüm manasında kullanılmıştır. Tur uçkur yerde sürünen uzun uçkur manasına da gelir.
[2] Karazüm : Kara üzüm.

[1] Ferfene : Toplu bir halde bulunan kimselere çekilen ziyafet.
[2] Güvey önlüğü ferfenesi, guvey şerefiyesi ziyafeti mukabilidir.

dünürşüler bu sabah doğruca kadınlar harmanında paça derneğini kurarlar. Paça derneği çok neş'eli olur. Bu cümbuşlere gelin kadun da iştirak eder.

Paça cümcüşleri :

Köy kadınları sıra sıra gelin kadunun önünde oyun oynarlar, baş dünüaşüleri de köylü kadınlar zorla karşılıklı olarak oynatırlar. Paça cümbüşün de genç, ihtiyar bütün köy kadınları sırasile oynatılır. İhtiyar kadınlar, ihtiyarlarla genç kızlar genç kızlarla karşılıklı olarak oyuna çıkarılır. Bu oynatılan oyunlara « düz oyun » derler.

Düz oyunlarının sırası savuldumu bu sefer kadınlar aralarında oyun çıkarırlar.

Oyun çıkarılması :

Kadınların bir kısmı burnunu boyar, takma bıyık takar, puşu, cepken ve silah ile güvey kıyafetine girer, bir kısmı seymen olur, seymen kıyafetine girer, bir kısmı dünürşü feracesini giyer, bütün düğün âdetlerini burada rol alan kadınlar aynen ifa eder. Kendi kendilerine gelin güvey olurlar. Yalnız burada evlenen bir kadınla, evlenmemiş olan bir kadını da deyiş mücadelesine tuttururlar. Bu kadınlardan biri gelin rolünü, diğeri de kız rolünü ifa eder. Bu deyiş mücadelesini yapan kadınların güzel sesli olması şarttır. Deyiş cengine evvela kadınlar şöylece bir girizgâh yaparlar:

Bir gelin ile bir kızın cengi var
Bilemedim şu dünyada hangisinin dengi var
Elinde ok misali süngü var
Çekmiş süngüsünü hükmeder gelin.

Bunun üzerine herkes susar. Gelini temsil eden kız deyişine başlar:

Aldı gelin :

Gelin de der ki: ben havalardan alırım
Ervan gibi koç yiğite varırım
İlkbahar aylarında oğul veren arıyım
Sepetim dolusu balım var benim.

Aldı kız:

Kız da der ki: gelin yaygu yaylarsın
İntizar edipte seyran eylersin
Utunmayon gelin yalan söylersin
Sökünen arıda bal mu olur gelin.

Aldı gelin:

Gelin de der ki: benim altın başım var
Ela göz üstünde siyah kaşım var
Türkün kızı bir gecelik işin var
Ondan sonra kârvan geçen yol olur.

Aldı kız:

Kız da der ki: hurilerden huruyim
Mor menefşe [1] gibi boynum eğerim
Bir gecede bin geline değerim
Açılmadık güllerim vardır benim.

Ahmet Baha

[Mabadı gelecek nushada]

[1] Mor menefşe: mor menekşe .

BOYABAT MANİLERİ

Sinop ve muhitine ait Halk Bilgisi tetkikleri esnasında türkü, mani ve destan gibi edebî malzemeyi de ihmal etmiyerek bu sahada bir haylı parçalar toplamıştık.

Bunlar arasında bilhassa maniler, dört yüzden fazla olup hemen kısmı mühimmi de tamamile mahallî bir mahiyeti haiz bulunmaktadır.

Bu defa mezkûr manileri tasnif ederek biri « Bayabat » diğeri de « Sinop, gerze ve Ayancık » a ait olmak üzere ayrı iki seri halinde neşre başlıyoruz.

Boyabat manilerinden (50) kadarını Reji memuru Niyazi Beyin kerimesi Leman Hanım bizzat mahallinde toplayıp bize göndermek lutfunda bulunmuştur. Mütebakısı tarafımızdan zaptedilmiştir.

Mezkûr maniler içindeki kelimelerden bazılarını haşiyelerde kısaca izah etmekle beraber bunlardan bir kısmını da mahallî lehçe hususiyeti tamamile muhafaza edilmek suretile aynen kaydettik.

Ah beni eşme pınar
Derdimi deşme pınar
Ben gurbete gidiyon
Bensiz kaynaşma pınar.

Alçak ceviz dal döğer
Eergen kızlar saç döker
Eergen kızın koynunda
Delikanlı dil döker.

Altından oklavayun
Gümüşten baklavayun
Yâr elinde üç gül' var
Ben onun yaprağıyun.

Altın tabakta pekmez
Ben yesem sana yetmez
Senin bana ettiğini
Dini ayrı gâvur etmez.

Antarim [1] biçim biçim
Ölüyon senin için
Üç köy bana düşman oldu
Seni sevdiğim için.

Antarinin koluyun
Gitme kurban olayun
Sarma vakti gelince
Seni nerde bulayun.

Ay doğdu mu doğdu mu
Yıldız tamam oldu mu
Agittiniz [2] ağamı
Taburunuz daldu mu.

Ayşem aşağı gelsin
Çığırın kaşa [3] gelsin
Ben Ayşemi alırım
İsterse paşa gelsin.

---

[1] « Entari " nin mahalli telâfuzu.
[2] Alıp götürmek. [3] Dağın tepesi.

Ali tırpan biçiyor
Suyu nerden içiyor
İkindinin güneşi
Dal fesinden[1] geçiyor.

Başım vurdum peşgüne [2]
Mühlet aldım beş güne
Yeradanım kavuştur
Evliyalar aşkına.

Bahçelerde gül vari
Var git ellerin yâri
Seni bana vermezler
Yüzüme gülme bari.

Bir dalda iki kiraz
Biri al biri beyaz
İlahi kadir mevlam
Güzeli güzele yaz.

Bir dalda iki ceviz
Aramız derya deniz
Yârim orada ben burda
Hasretlik çekeceğiz.

Çaydan çaya geçelim
Yeşil tesbik [3] çekelim
Sen orada ben burda
Böyle hasret çekelim.

Çayır yonca biçilmez
Sular acı içilmez
Bana yârden geç derler
Yar tatlıdır geçilmez.

Çayır çıktı dizime
Dolan da[4] gel izime
İki elin kandaysa
Bir yol [5] görün gözüme.

Çiğdem sarı ben sarı
Çiğdeme konan arı
Ankara'dan tel gelmiş
Bir yiğite beş karı.

[1] Ağbani sarıksız fes. (2) El yıkamağa mahsus musluğu havi mahal (3) Tesbihin mahallî talaffuz tarzı. (4) Dolaşmaktan [5] Bir defa.

Ceviz dalın iğerik
Hatırını dinlerik
Senin hatırın için
Sinsileni severik.

Dal fesini giymişsin
Bir yanına iğmişsin
Kömür gözlü a yârim
Şehirliye dönmüşsün.

Dam üstünde pencere
El vurma sen incire
Duymasın halim Paşa
Bizi vurur zincire.

Dam üstüde kediler
Mırnak mırnak [1] dediler
İki kuma [2] bir oldu
Sakallıyı yediler.

Davarı kuza [3] koymuş
Kendisi yola durmuş
Benim ne haberim var
Göbel [4] kendi vurulmuş

Denizde organım [5] var
Kadife yorganım var
Ben yâre kavuşursam
Kara göz kurbanım var.

Duman duman üstüne
Duman dağın üstüne
A kız sen deli mi oldum
Varma kuma üstüne.

Dün pazar bu gün pazar
Mültezimler mal yazar
Güzelleri görünce
Kaymakam bile azar.

Elinde bir ciğara
Çıkma dedim yukara
Kız oğlandan avara [6]
Yandım şeker oğlana.

[1] Mırnav (2) Ortak (3) Güneş görmiyen yer (4) Çocuk (5) Kalın ip (6) Kötü, fena.

Evleri kayalıkta
Yâr gördüm aralıkta
Hemen yâr mi sevilir
Böyle kalabalıkta.

Evinin önü kuyu
Kuyudan aldım suyu
Ben yârimi terketmem
Bir parça kısa boyu.

Ey pınar nazlı pınar
Dağlar sana kar sunar
Yârim gelmiş kar gibi
O da bana nur sunar.

Evinin ardı [1] yerde
Ekmek vermiş kel kürde
Şu Ayşenin kocası
Benziyor şaval kürde.

Gel kaynanam yanıma
Dargınım oğlanına
Benim bir çift sözümü
Sığdırmadın kabına.

Geminin başındayım
On iki yaşındayım
On ikimden bu yana
Kızların peşindeyim.

Gidiyon [2] uzaklara
Dutuldum duzaklara (3)
Seni kimler doğurmuş
Sığmayon kucaklarn.

Gidiyon gidemiyon
Al yeşil giyemiyon
Seni candan seviyon
Yüzüne diyemiyon.

Haydi haydi gidelim
Kabağı dolduralım
Haydi oğlan Füseyin [4]
Anşeyi [5] kaldıralım.

[1] Arka, dip, son (2) Gidiyorum (3) Tuzak (4,5) Hüseyin ve Ayşenin mahallî telaffuzu.

Hay kargalar kargalar
Ceviz dalın ırğalar [1]
On beşine girmeden
Göbeğini ırğalar.

Hey kır atım kır atım
Geliyor adım adım
Server benim olursa
Odur benim muradım.

Hey ak gülüm ak gülüm
Dön ardına bak gülüm
Bir yadigâr bırakmış
Uzun boylu tüğülüm [2]

Hıçkırık tuttu beni
Tuttu kuruttu beni
Elin oğlu değil mi
Gitti unuttu beni.

İraktan aldım makası
Açtım gömnek [3] yakısı
Bizim evden görünür
Sevdüğümün odası.

İrbık [4] dışı kalaylı
Bu yıl kızlar alaylı [5]
Yanşama köpek karı
Gelin almak kolay mı.

Karakolun çırası
Güzün olur sırası
Bu yıl da çıkmasın
Ağamın pusulası.

Karaağacın doruğu
Dibindedir koruğu
Çok söyleme kaynanam
Şimdi yersin yumruğu.

Karaağaç aşlanır mı
Doruğu taşlanır mı
Yenice bir yâr sevdim
Ele bağışlanır mı.

[1] Sallar (2) Nışanlı (3) Gömlek (4) İbrik (5) Mesrur, şadan.

Karşudan dudu[1] geçti
Elini yudu [2] geçti
Doğru söylen sokaklar
Ağam ne dedi gsçti.

Karşuda kara yılan
Kaşları divan divan
Beni yârdan ayıran
Nc din görsün ne iman.

Kayadan öküz bakar
Öküzün alnı sakar
Delikanlı dururken
Sakallıya kim bakar.

Kayalar iniş iniş
Mendilim dolu yemiş
Ben güzele bakarken
Bıyığımı sıçan yemiş.

Kaynanam yılan olsa
Halimden bilen olsa
Yâri sardığım gece
Yatsada öle kalsa.

Kastamonu katırı
Gel atılı atılı
Anası şöyle böyle
İlle oğlunun hatırı.

Kız saçın sallonıyor
Arduca bağlanıyor
Şuradan geçen yiğit
Havamca hallanıyor.

Kızıloğlan [3] camisi
Yanıyor minaresi
Ayşem yanmış tutuşmuş
Nedir bunun çaresi.

Kerpiç kerpiç üstüne
Koysam kerpiç üstüne
Ahtettim aman ettim
Varmam kuma üstüne.

[1] Kadın ismi (2) Yıkadı (3) Boyabad'a tabi bir köy.

Köprü başında diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken.

Köprü başında çiçek
Çiçekler biçilecek
Ben bir çeşme yaptırdım
Sevdalılar içecek.

Köprü başı bu mudur
Altı dolu su' mudur
Doğru söyle sevdiğim
Son cevabın bu mudur.

Köprünün altı yalduz
Sen mi geliyon balduz
Sen gitte yârim gelsin
Yatılmıyor yalınuz.

Kumaşım var sandukta
Ben kaldım karanlukta
Dokunman Hacıleye [1]
Oynasın samanlukta.

Maniciyim manici
Ak gerdan altın inci
Eğer annem verirse
Varıcıyım varıcı.

Muhtarın evi alçak
Çamura mı batacak
Giden söylen muhtara
Kızı kime satacak.

Minarede ezan var
Kız köşkünde gezen var
Ulu köyün [2] içinde
Döndümden [3] güzel mi var.

Ocakta pişen gelem [4]
Akşamdan bize gelen
Dün gece nerdeydin
Evvel derdimden ölen.

[1] Kadın ismi (2) Boyabada tabi bir köy. (3) Kadın ismi (4) lokma.

Önünde kumlu darı
Yatmışam kıştanberi
Sevda tezine [1] bitti
Ayrılmam şimden kelli [2]

Sarı kuşak beldedir
Saçakları yerdedir
Cenetten huri çıksa
Gene gözüm sendedir.

Sarı kâğıt kenarı
İçine kodum narı
Maşallah deyin konşular
Kimin var böyle yâri.

Sandık üstünde nakış
Bu nasıl yare bakış
Sağlığımda ğelmedin
Sancıdan yere yapuş.

Sandığı sıraladım
Defteri karaladım
Seni bir adam sandım
Kendimi paraladım.

Sandığı sıra dizdim
Yârden umudu kestim
Umudu kesmedim ama
Kötü dilinden bezdim.

Su gelir kalka kalka
Boynunda gümüş halka
Ben yârimi kaybettim
Ararım korka korka

Serğendeki [3] kutunun
İçi dolu kavurga [4]
Beni düğüne yolla
Kervan kıran kaynana.

Şehirdeki pirişler [5]
Ucuz ucuz vimişler [6]

[1] Çabuk, henüz [2] Bundan böyle [3] Raftaki [4] Kavrulmuş buğday [5,6] Pirinç ve vermişin mahallî telaffuzu .

Uzun boylu yârime
Niye kısa demişler.

Şu kumluğun [1] kızları
Pencerede gözleri
Anadan doğma diğil
Podura [2] dır yüzleri

Tencerem dolu ayran
Kaynatam adın bayram
Getü [3] oğlunu göreyin
Oğlun küçük varaman.

Uzun uzun pideler
Yâr sevene ne dirler
Ölüm var ayrılık yok
Meğer büyü edeler [4]

Yufka ekmek yazarım [5]
Ben kumamdan güzelim
Eğer kumam ölürse
Sere serpe gezerim.

Yandan geliyor yandan
Göbel bakıyor camdan
Sen edalı ben yanğun [6]
Babam bilmeyo halden [7]

M. Şakir
H. B. D. âzasından

[1] Boyabat kasabasının bir mahallesi [2,3] Podra ve getirin mahallî telaffuzu (4) Yapmak. (5) Açmak [6] aşık, sevdalı [7] Haldenin mahallî telaffuzu.